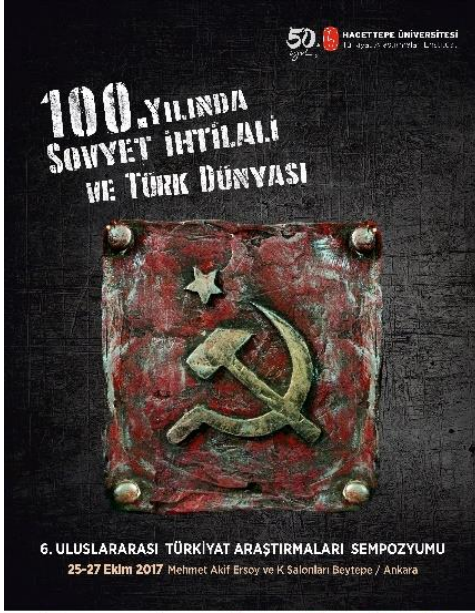

6. ULUSLARARASI TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU: 100. YILINDA SOVYET İHTİLALİ VE TÜRK DÜNYASI

Mikail CENGİZ*

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen uluslararası nitelikteki sempozyumlar serisinin altıncısı 25-27 Ekim 2017 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirildi. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumlar dizisi, önemli konular ekseninde bilim insanlarını bir araya getirerek tartışılması çerçevesinde Türkolojide önemli bir boşluğu dolduran etkinlikler serisidir. İlki, 2006 yılında düzenlenmiş ve Türkolojinin Türkiye’deki ve dünyadaki durumu ele alınmış bu serinin ikincisi 2008 yılında “Kaşgarlı Mahmud ve Dönemi” teması çerçevesinde T.C. Kültür Bakanlığı tarafından UNESCO’ya taahhüt edilen sempozyumların Türkiye bölümü

niteliğinde gerçekleştirilmiştir. 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu ise 26-29 Mayıs 2010 tarihinde “Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl” konusu ekseninde düzenlenmiş ve bu sempozyuma bağlı olarak da “Orhon Vadisi Anıtlarını Yeniden Yorumlamak” konulu Taş Heykel Çalıştayı da nitelikli ve geniş katılımlı bilimsel çalışmalar olmuştur.

“Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları” konulu 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu ise 2012 yılında düzenlenmiş, geniş bir coğrafyada yaşayan dilleri ve kültürleri bakımından yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan Türk toplulukları tartışılmış ve kamuoyunda yakından takip edilmiştir. Sempozyumun bildirileri yine aynı yıl içerisinde yayımlanarak ulusal ve uluslararası tüm kütüphanelere dağıtımı sağlanmıştır. Ayrıca bu sempozyumla, tehlikedeki dil ve kültürler için son derece önemli olan farkındalık yaratılmış, akademik camia ve toplumun dikkati bu alana

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü mikail@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3081-6855

yönelmiştir. Bu sempozyumun tehlikedeki diller alanında Türkiye’de ilk çalışma olması ayrıca önem taşımaktadır.

21-23 Mayıs 2014 tarihleri arasında düzenlenen 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumunun teması “Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri” olarak belirlenmiş ve geniş Oğuz coğrafyasındaki Türkler dilleri, kültürleri ve tarihleri üzerine çalışma yapan akademisyenler bir araya gelmiş, en son bulgu ve değerlendirmeler tartışılmış ve süreç kamuoyunca yakından takip edilmiştir. Sempozyumun bildirileri aradan geçen kısa bir zaman diliminde yayımlanarak ulusal ve uluslararası tüm kütüphanelere dağıtılmış ve elektronik olarak erişime sunulmuştur. Oğuzlar konusunda bu kitap alanda temel bir kaynak olmuştur.

Bu tanıtıma konu olan 6. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu da Hacettepe Üniversitesi’nin kuruluşunun 50. yılı ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nün kuruluşunun 25. yılı olması nedeniyle 2017 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyum da öncekiler gibi belirli bir konu çerçevesinde düzenlenmiştir. Sempozyumun ana teması Ekim Devriminin 100. yılı olması nedeniyle “100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası” olarak belirlenmiştir. Bu devrimin tarihsel süreci ile yarattığı dilsel, kültürel, siyasal vb. etkilerinin tartışılmasının hedeflendiği sempozyum 25-27 Ekim 2017 tarihleri arasında T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu (TTK), T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyonu Ajansı Başkanlığı (TİKA), Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), Yunus Emre Enstitüsü, Altındağ Belediyesi ve Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Biriminin katkılarıyla düzenlenmiştir. Sempozyuma yerli ve yabancı pek çok bilim insanı katılmıştır. Sempozyumun katılımcıları Rusya’dan Almanya’ya, ABD’den Kazakistan’a vd. 20 farklı ülkeden gelmiştir. Bu bakımdan sempozyum ana eksenini Ekim Devrimi’nden etkilenen pek çok ülke olmak üzere bunları bilimsel açıdan araştıran bilim insanlarının bir araya gelerek konuyu tartışmalarında öncü rol üstlenmiştir.

Belirli bir tema üzerinden ve özellikle alanda yeni ortaya çıkan tartışma konuları, yeni bulgular ve geliştirilen yeni araştırma yöntemleri ile bunların sonuçlarının sempozyumlar aracılığı ile paylaşılması Türkoloji çalışmaları bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca Türk Dünyası ile ilgili bilim camiasının belirli temalar etrafında buluşmaları ve araştırmalarını paylaşmaları son derece önem arz etmektedir. 2016 yılının Ağustos ayında ilan edilen ve bu tarihten itibaren ilgili bilim insanları ile yazışmalar yürütülmüştür. Sempozyuma başvuru sürecinde toplamda 400’e yakın bildiri özeti gönderilmiş ancak bilim kurulunun denetiminde 110’u teknik ve maddi imkânlar nedeniyle davet edilebilmiştir.

Sempozyum açılış bölümünde protokol konuşmalarından sonra açış konferansları bölümü düzenlenmiştir. Konferansların konuşmacıları bu alanda pek çok bilimsel çalışma yapmış olan Prof. Norman Stone ve Prof.Dr. İlber Ortaylı yer almıştır. Açış bölümünde Prof.Dr. İlber Ortaylı'ya Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (Türksoy) Genel Sekreterliği tarafından daha önce üye ülke Cumhurbaşkanlarına ve Uluslararası kuruluş başkanlarına takdim edilen "Türksoy Onur Madalyası" takdim edilmiştir.

İlber Ortaylı konuşmasında Ekim Devriminin bölge ve çevredeki etkilerine yoğunlaşmış, Çarlık Rusyasından itibaren bölgenin modernleşmesine temas etmiştir. Ortaylı, modern sanatların Rusya'daki gelişiminden bilimsel alana kadar pek çok bakımdan Rus aydınlanmasını devrime giden süreç bağlamında tartışmıştır. İhtilal öncesindeki Rusya'daki ekonomik duruma da ana hatları ile değinen İlber Ortaylı, aydın, işçi ve köylü vb. sınıflar arasındaki ilişkinin devrimdeki rolü üzerinde durmuştur. Devrim sonrasında kurulan Sovyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilişkileri de Ortaylı'nın konuşmasında ele alınmıştır.

Komünizm ve Soğuk Savaş tarihi alanında dünyadaki en önemli uzmanlardan biri olan ve Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi araştırmaları ile alanda önemli bir boşluğu ile dolduran Prof. Norman Stone ise konuşmasında öncelikle Zeki Velidi Togan'ın 20. yüzyılın başlarındaki mücadelesine değinmiştir. Stone konuşmasında Ekim Devriminin yalnızca Rus coğrafyasındaki etkilerine değil aynı zamanda Avrupa, Türkiye ve diğer ülkelere olan etkilerine de temas etmiştir.

Açış Konferanslarından sonra iki ayrı salonda 24 oturum gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlarda sunulan bildirilerin toplam sayısı 110'dur. Sempozyumda sunulan bildiriler özellikle ihtilalin öncesinde ve sonrasındaki tarihsel sürecin tartışıldığı tarih oturumlarının yanı sıra ihtilalin kültürel, dilsel ve siyasal etkilerinin ele alındığı dil, folklor, sanat, kültür vb. oturumlarla gerçekleştirilmiştir. İran'dan Türkiye'ye devrim sonrası süreçte ihtilalin içinde olmayıp sanayileşme ve diğer bakımlardan etkilenen ülkeler de farklı oturumlarda tartışılmıştır. Ekim devrimi sonrasında Türk dünyasındaki alfabe değişiklikleri ve bunun dilsel sonuçları da sempozyumda ele alınmıştır. Aynı zamanda ihtilalin dinî açıdan yarattığı etki de bölgesel ve coğrafi alanlar temelinde sunulmuştur.

Bildirilerde özellikle Ekim Devriminin Türk Dünyasına olan etkileri üzerinde durulmuştur. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın Sovyetler dönemindeki nüfus yapılarından, idari yönetim biçimlerine varıncaya kadar pek çok konuda sunulan bildirilerde bölgenin tarihsel gelişim ve değişimi tartışılmıştır. Ayrıca bu bölgelerin yanı sıra diğer Türk coğrafyasındaki aydın hareketleri de sempozyumda işlenen konular arasında yer almıştır. Sultan Galiyev, Turar Riskulov, Neriman Nerimanov gibi

isimlerle birlikte Alimcan İbrahimov gibi isimler üzerine bildiriler sunulmuştur. Türk dünyasındaki yazı dilinin oluşum süreçleri ile Sovyet ideolojisi ekseninde folklor araştırmaları da ayrı ayrı işlenmiştir. Örneğin Çuvaş atasözlerinin propaganda malzemesi olarak kullanımı, Azerbaycan'da yasaklanan Kaçak hikâyeleri, müzik folklorunun değişim ve gelişimi, “Kızıl Şaman” karakteri gibi folklor konuları bunlardan bazılarıdır. İhtilalin bu etkilerinin yanı sıra sinema, tiyatro, yazılı basın üzerindeki etkileri de ayrı ayrı tartışılmıştır. İhtilalin Uygurlar, Nogaylar, Gagauzlar, Karaylar, Bulgaristan'daki Türk azınlığı vb. Türk toplulukları üzerindeki etkileri konularında da çok değerli bildiriler sunulmuştur. Türk dünyasına yönelik bu etkilerin yanı sıra Türkiye'deki devrimci hareketler ve bunların öncü isimleri de sempozyumdaki bildirilerde tartışılmıştır. Bunlardan bazıları Mustafa Suphi, Mehmet Ali Aybar gibi siyasi bakımdan etkileri çok yönlü olan isimlerdir. Bu isimlerin yanı sıra Sovyetler Birliğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin sanayileşmesindeki katkıları ve zirai politikadaki Sovyet etkisi de ele alınan konulardan bazılarıdır. Bu bakımdan ihtilalin yalnızca siyasi etkileri değil aynı zamanda kültürel, ekonomik, bilimsel etkileri de tartışılarak çok yönlü bir çerçeve çizilmiştir. Bu bakımdan sunulan bildiriler kitaplaştırıldığında alanda önemli bir kaynak niteliği taşıyacaktır.

27 Ekim 2017 tarihinde Sempozyum Değerlendirme Kapanış Oturumu gerçekleştirilmiştir. Bu oturumda öncelikle Prof.Dr. Yunus Koç sempozyumda sunulan bildiriler üzerine genel bir değerlendirme yapmıştır. Ardından Özbekistan'dan katılan Prof.Dr. Dono Ziayeva İhtilalin dışarıdan bir bakış açısıyla ele alınacak kadar yeterli zamanın geçtiğini ve bu açıdan Türk dünyasının önemli aydınları üzerine ortak arşivlerin de işlenerek biyografilerin yazılması gerektiğini ve ortaya çıkacak eserlerin ortak genel ağ ortamlarında paylaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Prof.Dr. Marcel Erdal da Sovyetler sonrasında Türkoloji alanında yapılması gereken çalışmalar hakkında görüşlerini ortaya koymuştur. Prof.Dr. Ahmet Bican Ercilasun da Türk dünyasının ihtilal sonrasında yapması gerekenler üzerine düşüncelerini dile getirmiştir. Türk dünyasının Sovyetler dönemini yeniden mercek altına alarak tarihsel dönemlerindeki bu kesitin tüm yönleriyle araştırılarak tarih yazımının şekillenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Türk dünyası ülkelerindeki arşivlerin ve yazma eserlerin karşılıklı olarak açılması gerektiğini ve yazmaların neşredilmesinin önemine değinmiştir. Prof.Dr. Cemil Hasanlı ise özellikle yeni arşiv belgeleri ışığında hem ihtilalin hem de Ermeni meselesinin etraflıca araştırılarak verilen bilim dünyası ile paylaşılması hususunu dile getirmiştir.

Sempozyumda sunulan bildirilerin tamamını video kayıtları genel ağ ortamında paylaşılmıştır. Bu kayıtlara <https://www.youtube.com/user/hacettepeturkiyat> linkinden erişmek mümkündür. Sempozyumda sunulan bildirilerin yayına hazırlanması çalışmalarına da hızla başlanmıştır ve yakın bir zamanda bildiriler kitabının yayımlanması planlanmaktadır.